קורנית מקורקפת – פורחת בחבל הים-תיכוני ובספר (יולי 2017)

כתב: **גדי פולק**

קורנית מקורקפת *Thymbra capitata* (*Coridothymus capitatus*) (שפתניים) היא בן שיח נמוך. גובהו 20-40 ס"מ וקוטרו של צמח מבוגר עשוי להגיע לכמה עשרות סנטימטרים. לצמח ענפים מעוצים זקופים או נטויים מרובים שצבע קליפתם (הסות) מלבין. בחורף לאחר ירידת כמות גשם משמעותית. מלבלבים ענפים חדשים מניצנים המצויים על הענפים המעוצים, לרוב מבסיסם ולא מאמיריהם, בדומה לבני שיח ים-תיכוניים אחרים. על הענפים המלבלבים מתפתחים עלי חורף שאורכם מגיע ל-סנטימטר אחד. לקראת האביב וראשית הקיץ מופיעים בהמשכם של הענפים המלבלבים עלים קטנים שאורכם כ-2 מ"מ – אלה הם עלי הקיץ. בחיקי עלי החורף מתפתחים לקראת סוף עונת הצימוח החורפי-אביבי ענפים מקוצרים הנושאים גם הם עלי קיץ קטנים. קצותיהם של הענפים המקוצרים מחודדים וקוצניים. בקיץ נושרים עלי החורף ונותרים על הצמח רק עלי הקיץ הזעירים. מנגנון זה של החלפת עלים מהווה התאמה ליובש הקיץ על יד חיסכון באיבוד מים בדיות (טרנספירציה) בצורה של צמצום ניכר של שטח הפנים המאדה עד כדי הפחתה ב-70% לעומת עלוות החורף.



מימין – קורנית מקורקפת, מראה כללי בעת הפריחה. העלים – עלי הקיץ הקטנים. צילמה: ערגה אלוני ©
משמאל – ענפים מלבלבים של קורנית מקורקפת עם עלי חורף. צילם: גדי פולק ©
להגדלה – לחצו על התמונות

תקופת הפריחה היא בחודשים מאי-ספטמבר. התפרחות הן קרקפות קטנות (מכאן תואר המין) בראשי הענפים שקוטרן 1-1.5 ס"מ. גודל הפרח כ-5 מ"מ; הגביע דו-שפתני וריסני, כותרת הפרח ורודה ודו-שפתנית, השפה העליונה שטוחה ומפורצת מעט והשפה התחתונה

בעלת 3 אונות. הפרחים מכילים צוף המצוי בתוך צינור הכותרת. **קורנית מקורקפת** היא צמח צוף חשוב עבור דבורי דבש בעונה דלת פריחה בצמחיית הבר.



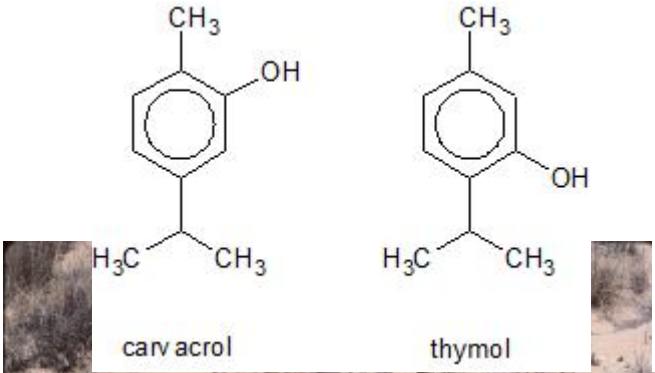
קורנית מקורקפת - תפרחות ופרחים. צילמה: ערגה אלוני ©
להגדלה - לחצו על התמונות

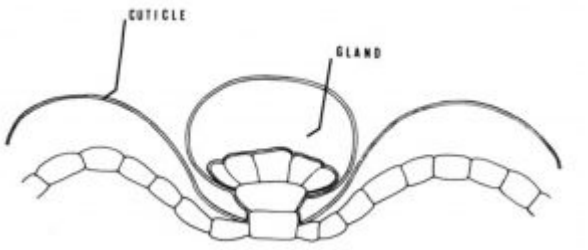
קורנית מקורקפת גדלה בארץ בבתות בכל החבל הים-תיכוני ובחגורת הספר, והיא שכיחה במיוחד בתצורות פתוחות על סלעי קירטון, חוואר וכורכר שבהם תכולת הגיר גבוהה. בצומח הבתה של חגורת הספר באזור להבים היא שכיחה יותר במפנים דרומיים, לעומת **סירה קוצנית** השכיחה יותר במפנים הצפוניים. **קורנית מקורקפת** מצליחה לגדול בקרקעות גירניות דלות כנראה הודות לפטריות מיקוריזה בשורשים המשפרות את יכולת ניצול המינרלים המזינים מהקרקע. **קורנית מקורקפת** גדלה גם בחגורת הרסס בחוף הים, שם לובשים הצמחים דמות סבוכה, דחוסה וצמודה לקרקע. התפוצה העולמית משתרעת על פני כל ארצות אגן הים התיכון.



קורנית מקורקפת בחוף הים. בתמונה משמאל - כר דחוס ושרוע של קורנית מקורקפת ומתנן שעיר. הפריחה של הקורנית מרוכזת בצד המזרחי של הצמח המוגן יחסית מרסס הים. צילם: גדי פולק ©
להגדלה - לחצו על התמונות

קורנית מקורקפת היא צמח ארומטי (ריחני). באפידרמיס (רקמת החיפוי) של חלקי הצמח הירוקים מצויות שערות בלוטיות המפרישות שמנים אתריים ריחניים וענפי הצמח מדיפים ריח לאחר פגיעה או מלילה. בשמן האתרי זוהו חומרים רבים ובהם העיקריים הם קרווקרול (Carvacrol), תימול (Thymol), ו-P-cymene. בישראל נמצא שישנם שלושה כמוטיפים שונים של **קורנית מקורקפת** הנבדלים ביחסים הכמותיים של החומרים הללו: טיפוס הקרקווקרול, טיפוס התימול וטיפוס מעורב. במחקר שנעשה באי כרתים נמצא שיש הבדל בשכיחותם היחסית של חומרים אלה בבתי גידול שונים. קרווקרול שכיח יותר באזורי רום נמוכים ויובשניים יחסית ואילו תימול שכיח יותר באוכלוסיות של רום גבוה ויותר לח מבחינה אקלימית.





מימין - שערה בלוטית של קורנית מקורקפת המפרישה שמן אתרי. השמן מצטבר בתא הכיפה של הבלוטה (GLAND) ומתנדף כאשר הקוטיקולה נפגעת (לפי Fahn, 1974)
משמאל - מולקולות של תימול וקרווקרול

לשמנים הנדיפים יש השפעה פיטוטוקסית על זרעים ונבטים של מיני צמחים אחרים (אללופתיה) וכן גם על נבטי קורנית מקורקפת עצמם (רעילות עצמית=אוטואללופתיה). מתחת לנוף של צמחי **קורנית מקורקפת** רבים הגדלים בגבעות הכורכר ובקרבתם המיידית קיים שטח עקר מצמחים חד-שנתיים. ייתכן שהעיכוב נובע מפעילות אקטינומיצטים בקרקע

שרמתם עולה מתחת לנוף של פרטים של צמחי קורנית שנמצאו כמעכבים אגרסיביים של נביטה וצמיחה של חד-שנתיים בקירבתם. עיכוב הנביטה והצמיחה נמצא גם בתנאי מעבדה שבהם מיצויי עלים עיכבו נביטה של צמחי ניסוי אחדים.
החומרים הנדיפים הללו הם הבסיס לשימוש בעלי הקורנית כאחד מצמחי תבלין הזעתר, כצמח בושם ולשימושים ברפואה העממית והמודרנית. ברפואה העממית- מסורתית משתמשים בעלים עצמם, במרתח, בחליטות ובתמציות לטיפול במגוון מחלות ומכאובים. לשמנים האתריים המופקים מעלים של **קורנית מקורקפת** יש פעילות אנטימיקרוביאלית כנד חיידקים ופטריות ופעילות נוגדת חימצון. כמו כן החומרים הנדיפים נמצאו כיעילים גם כנגד נמטודות שורש כאש עורבבו עם תמציות של צמחים אחרים.

עד השנים האחרונות נחשבה **קורנית מקורקפת** כמין יחיד בסוג *Coridothymus*, הקרוב לסוג הגדול *Thymus* (**בת-קורנית**) אליו גם שויכה בעבר ושמה המדעי הקודם היה *Thymus capitatus*. כיום משויכת **קורנית מקורקפת** לסוג **צתרנית** ושמה המדעי המעודכן הוא *Thymbra capitata*.

ספרות נבחרת להרחבה:

דפני א 1983 קורנית מקורקפת. בתוך: החי והצומח של ארץ-ישראל, כרך 11 – צמחים בעלי פרחים ב'. עורכים: מיכה לבנה ודוד הלר. משרד הבטחון- ההוצאה לאור והחברה להגנת הטבע.

פלביץ ד ויניב ז 1991 צמחי המרפא של ארץ- ישראל. א,ב. הוצאת תמוז-מודן.

קריספיל נ 1985 צמחי מרפא, מדריך שדה לצמחי המרפא של א"י. הוצאת דפוס המקור.

———————————————————————————————-

Feinbrun-Dothan N 1978 Flora Palaestina vol. 3. The Israel Academy of Sciences and Humanities. Jerusalem.

Fleisher Z and Fleisher A 2002 Volatiles of *Coridothymus capitatus* Chemotypes Growing in Israel: Aromatic Plants of the Holy Land and the

Sinai. Part XV. Journal of Essential Oil Research 14: 105-106.

Goren AC Bilsel G Bilsel M et al. 2014 Analysis of Essential Oil of *Coridothymus capitatus* (L.) and Its Antibacterial and Antifungal Activity. Zeitschrift für Naturforschung C, 58(9-10), pp. 687-690.

Katz DA Sneh B and Friedman J 1987 The allopathic potential of *Coridothymus capitatus* L. (Labiatae). Preliminary studies on the role of the shrub in the inhibition of annuals germination and/or to promote allelopathically active actinomycetes. Plant and Soil 98: 53-66.

Litav M 1965 Mycorrhizal Association in Dwarf Shrub Species Growing in Soft Cretaceous Rocks. Journal of Ecology, 53: 147-151.

Oka Y Nacar S Putievsky E Ravid U et al. 2000 Nematicidal activity of essential oils and their components against the root-knot nematode. Phytopathology 90: 710-715.

Sternberg M and Shoshany M 2001 Influence of slope aspect on Mediterranean woody formations: Comparison of a semiarid and an arid site in Israel. Ecological Research 16: 335–345.

Vokou D and Margaris NS 1986 Autoallelopathy of Thymus capitatus. Acta Oecologica/Oecologia Plantarum 7: 157-163.

==========

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: פולק ג 2017 קורנית מקורקפת Thymbra capitata – פורחת בחבל הים-תיכוני ובספר (יולי 2017), פורחי החודש, כתב-עת "כלנית" מספר 4.
https://www.kalanit.org.il/thymbra-capitata